

การศึกษาวิเคราะห์การละสักร่างกายทิฐิในจูฬเวทัลลสูตร

The Analytical Study of the Abandonment of Personality-view in Cūḷavedallasutta

¹พัทธอร รุ่งโรจน์, ²พระเมธีวราญาณ (สายเพชร วชิรเวที) และ³สุเทพ พรมลเลิศ

¹Phattaon Rungroj, ²Phra Methivorayān (Saipetch Vachiravethi) and³Suthep Promlert

^{1,2,3}คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkomrajavidyalaya University.

¹Corresponding Author's Email: Phattaonrungroj@gmail.com

Received: May 16, 2025; **Revised:** July 23, 2025; **Accepted:** August 14, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาโครงสร้างและเนื้อหาสาระสำคัญของจูฬเวทัลลสูตร 2) เพื่อศึกษาสักร่างกายทิฐิในจูฬเวทัลลสูตร และ 3) เพื่อวิเคราะห์การละสักร่างกายทิฐิในจูฬเวทัลลสูตร เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เขียนบรรยายนำเสนอเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) จากการศึกษาโครงสร้างและเนื้อหาสาระสำคัญของจูฬเวทัลลสูตร พบว่า จูฬเวทัลลสูตร เป็นพระสูตรที่ 4 ของจูฬยมกวรรค ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 12 มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก เป็นพระสูตรว่าด้วยการสนทนาธรรมที่ทำให้เกิดปัญญา สูตรเล็ก เนื้อหาสาระสำคัญของพระสูตรแสดงการถามตอบปัญหาหระหว่าง วิสาขอุบาสกผู้ถามปัญหากับธรรมทินนาภิกษุณีผู้ตอบ มีหลักธรรมที่สำคัญหลายข้อ คือ อุปาทานชั้น 5 ตัณหา 3 อริยมรรคมีองค์ 8 อุปาทาน 4 สักร่างกายทิฐิ 20 ชั้น 3 สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 สังขาร 3 ผัสสะ 3 เวทนา 3 และอนุสัย 3, 2) จากการศึกษาสักร่างกายทิฐิในจูฬเวทัลลสูตร พบว่า สักร่างกายทิฐิ ได้แก่ อุปาทานชั้น โดยสามารถอธิบายออกเป็นสักร่างกายทิฐิได้มากถึง 20 ประการ จัดเป็นกิเลสกลุ่มสังโยชน์ และมีวิธีการละแบบแยกย่อย 20 วิธีเช่นกัน เรียกว่า ตังคปหานะ, 3) จากการวิเคราะห์การละสักร่างกายทิฐิ พบว่าการละสักร่างกายทิฐิเป็นกิจเบื้องต้นของพระโสดาบันผู้ได้เข้าไปพบกับพระอริยะหรือสัตบุรุษคือพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าและพระอรหันตสาวก การละสักร่างกายทิฐิมี 5 วิธี คือ ตังคปหานะ (การละตามกรณี) วิกขัมภนปหานะ (ฉาน) สมุจเฉทปหานะ (มรรค) ปฏิปัสสัทธิปหานะ (ผล) และนิสสรณปหานะ (นิพพาน) ในจูฬเวทัลลสูตร อธิบายการละแบบตังคปหานะโดยสัมพันธ์กับหลักอริยสัจ 4 คือ สักร่างกาย ในฐานะเป็นทุกข์ที่ควรกำหนดรู้ สักร่างกายสมุทัยคือตัณหา ในฐานะเป็นเหตุที่จะต้องละ สักร่างกายนิโรธ ในฐานะเป็นธรรมที่ต้องทำให้แจ้ง และสักร่างกายนิโรธคามินีปฏิปทา ในฐานะเป็นอริยมรรคมีองค์ 8 การศึกษาวิจัยนี้ ทำให้ได้รับองค์ความรู้ใหม่คือการละสักร่างกายทิฐิมีขั้นตอนการปฏิบัติที่ละเอียดลึกซึ้งตามหลักปหานวินัย ซึ่งผู้ปฏิบัติสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการละกิเลสได้

คำสำคัญ: การละกิเลส; สักร่างกายทิฐิ; จูฬเวทัลลสูตร

Abstract

The thesis is a documentary research with three objectives: 1) to study the structure and essential content of the Cūḷavedalla Sutta, 2) to study the Personality-view in the Cūḷavedalla Sutta, and 3) to analyze the abandonment of Personality-view in the Cūḷavedalla Sutta. The research uses a qualitative research method. The research findings are summarized as follows: 1) Structure and Essential Content of the Cūḷavedalla Sutta: The Chūḷavedalla Sutta is the 4th sutta of the CūḷaYamakavagga and is found in the Pali Canon, Volume 12, Mūla Pariyāya Vagga, Majjhima Nikāya. It is a sutta discussing Dharma dialogue that leads to wisdom. The content includes a question-and-answer interaction between Visākha Upāsaka, the questioner, and Dhammadhinnā Bhikkhunī, the responder. Important principles in this sutta include the five aggregates of attachment, three cravings, the Noble Eightfold Path, four attachments, twenty self-identity views, three aggregates, four foundations of mindfulness, four right efforts, three formations, three contacts, three feelings, and three latent tendencies. 1) Personality-View in the Cūḷavedalla Sutta: The Personality-view refers to the five aggregates of attachment and can be elaborated into as many as twenty categories, categorized as defilements belonging to the ten fetters. There are also twenty specific methods for abandonment, known as Tadaṅgapahāna. 2) Analysis of the Abandonment of Personality-View: Abandoning the Personality-view is a fundamental task of a stream-enterer who has encountered an Arya or noble being, such as The Buddha, The Paccekabuddha, and an Arahant disciple. There are five methods for abandoning the Personality-view: Tadaṅgapahāna (case-by-case abandonment), Vikkhambhana Pahāna (through meditation), Samuccheda Pahāna (through the path), Patipassadhipahāna (fruition), and Nissaraṇa Pahāna (Nirvāna). The Chūḷavedalla Sutta explains the Tadaṅgapahāna method in relation to the Four Noble Truths: Personality or identity (sakkāya) as suffering that should be fully understood, the cause of suffering (sakkāya-ditṭhi) as craving that must be abandoned, the cessation of identity (sakkāya-nirodha) as the truth that must be realized, and the path leading to the cessation of Personality (sakkāya-nirodhaḡāminīpaṭipadā) as the Noble Eightfold Path. This thesis provides new knowledge about the practice of abandoning Sakkāyaditṭhi (identity view). It details the steps of practice in accordance with the principles of Pahānavinaya. Practitioners can apply this knowledge to develop the removal of defilements (kilesa).

Keywords: Abandonment Defilements; Personality-View; Cūḷavedalla Sutta

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา เป็นศาสตร์ของความเป็นจริง พระพุทธเจ้าทรงค้นพบสังจธรรมด้วยการประพจน์ปฏิบัติเป็นเวลาหลายร้อยปี จนบรรลุแจ้งสังจธรรม ดับสิ้นอวิชชา กิเลส ตัณหา อุปาทาน ด้วยพระองค์เอง ทรงรู้แจ้งสิ่งทั้งปวงในโลกธาตุด้วยพระปัญญาอันไม่มีผู้ใดเปรียบ พระองค์ทรงเน้นถึงความสำคัญของการปลดปล่อยความยึดมั่นใน "ตัวตน" (สัkkายทิฏฐิ) ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นในการเดินเข้าสู่ มรรคผลนิพพาน

พระพุทธเจ้าตรัสสอนว่าธรรมทั้งหลายเกิดจากเหตุ ความว่า “เอ ชมมา เหตุปุปภาว เตสฺส เหตุ ตถาคโต เตสฺสจ โย นิโรโธ จ เอว วาที มหาสมโณ” ความหมายว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสเหตุแห่ง ธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.ม. (ไทย); 4/60/73) ธรรมที่เกิดแต่เหตุคือขั้น 5 ได้แก่ตัวทุกข์ การยึดมั่นถือมั่นกับความเห็นผิดในรูปนามขั้น 5 ว่าเป็นบุคคล ตัวตน เรา เขา เรียกว่ามิจฉาทิฏฐิ (พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ชุ.ช. (ไทย); 25/70/427) ซึ่งความเห็นผิดที่สำคัญยิ่งที่เรา จำเป็นต้องละเป็นเบื้องต้นคือ สัkkายทิฏฐิ คือ ความเห็นผิดยึดมั่นในขั้น 5 ว่าเป็น ผู้หญิง ผู้ชาย เป็นตัวตน เรา เขา การยึดมั่นถือมั่นเช่นนี้ส่งผลให้เราทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อตัวตนและพวกพ้องของตนอันก่อให้เกิดกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม และมักทำอกุศลมากกว่ากุศล

"จุฬเวทลลสูตร" หนึ่งในพระสูตรสำคัญในมัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ ได้นำเสนอประเด็นที่เกี่ยวกับการละสัkkายทิฏฐิในบริบทของการสนทนาธรรมระหว่างวิสาขอุบาสกกับธรรมทินนาภิกษุณี ซึ่งถือเป็นกรณีศึกษาที่ชี้ให้เห็นถึงวิธีปฏิบัติและผลลัพธ์จากการละความเห็นผิดนี้อย่างเป็นรูปธรรม เนื้อหาของพระสูตรนี้ ชี้ชัดว่า การยึดมั่นในขั้น 5 (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) ว่าเป็นตัวตนนั้นเป็นเหตุสำคัญแห่งทุกข์ การ ละสัkkายทิฏฐิจึงเป็นก้าวแรกที่สำคัญในการพัฒนาไปสู่ความหลุดพ้น

จุฬเวทลลสูตร อยู่ในพระไตรปิฎกเล่ม 12 มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ ซึ่งส่วนใหญ่เนื้อหากล่าวถึง หลักธรรมที่ลึกซึ้ง จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่าเนื้อหาการสนทนาธรรมระหว่างวิสาขอุบาสก กับ ธรรม ทินนาภิกษุณี ซึ่งเคยเป็นสามีภรรยา กัน พระธรรมทินนาเถรี เกิดในตระกูลเศรษฐีในเมืองราชคฤห์ เมื่อเจริญวัย แล้วได้เป็นภริยาของท่านวิสาขเศรษฐี ผู้ซึ่งเป็นพระสหายของพระเจ้าพิมพิสาร แห่งพระนครราชคฤห์นั้นท่าน วิสาขเศรษฐี ได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าครั้งแรกโดยการชักชวนของพระเจ้าพิมพิสารและได้ร่วมฟังพระธรรม เทศนาด้วยกัน เมื่อจบพระธรรมเทศนาแล้ว วิสาขเศรษฐีได้บรรลุโสดาปัตติผล ต่อมาภายหลัง ได้ไปฟังธรรม จากพระพุทธเจ้าอีก และได้บรรลุเป็นพระอนาคามี เมื่อได้เป็นพระอนาคามีแล้ว พอลกลับมาสู่เรือน ทำที่ของ วิสาขเศรษฐีต่อนางธรรมทินนาก็เปลี่ยนแปลงไป ไม่มีมียิ้ม กลายเป็นคนสงบอินทรีย์ ไม่จับมือ ไม่รับประทาน อาหารหรือนอนห้องเดียวกันกับนาง ทำให้นางคิดว่าวิสาขเศรษฐีมีความปรารถนาข้างนอก(นอกใจ) หรือคงถูก คนคอยดูแลให้แตกกัน หรือตัวนางเองมีความผิดอะไร จึงได้ถามวิสาขเศรษฐี วิสาขเศรษฐีคิดว่าโลกุตตรธรรม นี้เป็นภาระหนัก (อรธกถามัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ ปปัญจสุทนี ภาค 2 ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ม.ม.อ. (ไทย); 2/460/255) ไม่ควรเปิดเผย แต่หากไม่บอกนางธรรมทินนา นางอาจจะหัวใจแตกตายได้ จึงเล่า

ว่าตนได้ฟังธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้วได้บรรลุโลกุตตรธรรม จึงไม่สามารถแสดงกิริยาอาการเหมือนอย่าง ปุถุชนทั่วไปในโลกได้ และจะยกทรัพย์ที่มีทั้งหมดให้นางจัดการ ให้นางอยู่ในตำแหน่งแม่ หรือน้องสาว หรือลูกสาว ส่วนตนจะขอเลี้ยงชีพด้วยก้อนข้าวที่นางให้เท่านั้น นางธรรมทินนาจึงถามว่าผู้หญิงสามารถบรรลุโลกุตตรธรรมได้หรือไม่ ซึ่งวิสาขะเศรษฐีตอบว่า ผู้ที่เป็นนักปฏิบัติย่อมเป็นทายาทของธรรมนั้น ผู้ที่มีอุปนิสัยก็ย่อมได้รับธรรมนั้น เมื่อได้ยินดังนั้นนางธรรมทินนาจึงขอบวช

ตั้งแต่วันที่นางบวชเป็นภิกษุณีแล้ว ลากสักการะก็เกิดขึ้น ทำให้นางยุ่งจนไม่มีโอกาสทำสมณธรรม ดังนั้นพระเถรีที่เป็นอาจารย์และอุปัชฌาย์จึงพานางไปชนบท แล้วให้เรียนกัมมัญฐานตามชอบใจในอารมณีสามสืบแปดอย่าง เริ่มทำสมณธรรมนางซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลสมบูรณ์จึงลำบากไม่นานนัก เพียงสองสามวันเท่านั้นก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์หลังจากนั้นธรรมทินนาภิกษุณีได้พาภิกษุณีสงฆ์กลับมาแย่งกรุงราชคฤห์ เพื่อให้พวกญาติได้ทำบุญ และภิกษุณีสงฆ์ก็ไม่ต้องลำบากด้วยปัจจัย เมื่อวิสาขะเศรษฐีทราบข่าวว่า ธรรมทินนาภิกษุณีกลับมา จึงไปหานางที่สำนักนางภิกษุณี ทั้งคู่จึงได้พบกันและได้มีการสนทนาธรรมกันตามข้อความในพระสูตรนี้ (อรรถกถาัมขฉิมนิกาย มูลปณณาสก ปปัญจสุทนี ภาค 2 ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ม.ม.อ. (ไทย); 2/460/255) จุฬเวทลลสูตร มีประเด็นสำคัญที่นักศึกษา ได้แก่ การละสักกายทิฏฐิ มีวิธีการละอย่างไร เรื่องมรรคมืองค์ 8 กับขันธ 3 มีความสัมพันธ์กันอย่างไร เรื่องสมาธิกับสังขาร มีความสัมพันธ์กันอย่างไร เรื่องการดับสัญญาเวทิตินิโรธ และเรื่องเวทนา อวิชชา วิชชา วิมุตติ และนิพพาน

การศึกษานี้มีความสำคัญเชิงวิชาการและการปฏิบัติ เนื่องจากการละสักกายทิฏฐิไม่เพียงช่วยขจัดความยึดมั่นใน "ตัวตน" แต่ยังช่วยให้เข้าใจมรรคมืองค์ 8 ซึ่งเป็นแนวทางสู่การดับทุกข์ได้อย่างลึกซึ้ง อีกทั้งยังช่วยให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น ขันธ 5 สังขาร สมาธิ และนิพพาน ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาว่าในจุฬเวทลลสูตร มีโครงสร้างและเนื้อหาสาระอย่างไรโดยเฉพาะการละสักกายทิฏฐิมีวิธีปฏิบัติอย่างไร เป็นต้นด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าวมา การวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาวิธีการละสักกายทิฏฐิตามแนวทางที่ปรากฏในจุฬเวทลลสูตร เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาจิตใจและชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม รวมถึงให้ข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับประโยชน์ของการละสักกายทิฏฐิต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน โดยผู้วิจัยได้ตั้งคำถามวิจัยไว้ 3 ประเด็น ได้แก่ 1) โครงสร้างและเนื้อหาสาระสำคัญในจุฬเวทลลสูตรเป็นอย่างไร 2) การละสักกายทิฏฐิในจุฬเวทลลสูตรใช้วิธีการอย่างไรบ้าง และ 3) วิเคราะห์การละสักกายทิฏฐิในจุฬเวทลลสูตรได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างและเนื้อหาสาระสำคัญในจุฬเวทลลสูตร
2. เพื่อศึกษาการละสักกายทิฏฐิในจุฬเวทลลสูตร
3. เพื่อวิเคราะห์การละสักกายทิฏฐิในจุฬเวทลลสูตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่ง/เกี่ยวเนื่องกับวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาวิเคราะห์การละสักกายทิฏฐิใน จุฬาทลลสูตร เป็นการศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดกรอบการวิจัย : กำหนดประเด็นและคำถามวิจัยโดยอ้างอิงจากวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ได้แก่ การศึกษาเนื้อหาสาระในจุฬาทลลสูตร ความหมายและลักษณะของสักกายทิฏฐิใน พระไตรปิฎก และแนวทางการละสักกายทิฏฐิตามที่ปรากฏในจุฬาทลลสูตร

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมข้อมูล : ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources): ศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539) โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับจุฬาทลลสูตร ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources): รวบรวมข้อมูลจากอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หนังสือ บทความ เอกสารเชิงวิชาการ งานวิจัย และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย โดยใช้คำสำคัญคือการละกิเลส สักกายทิฏฐิ จุฬาทลลสูตร เป็นต้นเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกข้อมูลในการศึกษา ส่วนเอกสารอื่น ๆ เช่นวิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบและกระบวนการถอนทิฏฐิเจตสิกตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท (เจริญ มณีจักร, 2556) บทความ เรื่อง แนวทางการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อละสักกายทิฏฐิ ของศูนย์ปฏิบัติธรรมธรรมโมลี จังหวัดนครราชสีมา (พระพุทธบุตร ชวโน(วรมูลย์) และ อุทัย สติมัน, 2566) และหนังสือเรื่อง สัมมาทิฏฐิ ตามพระเถราธิบายของท่านพระสารีบุตรเถระ (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน), 2556) เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล : ศึกษาเนื้อหาของจุฬาทลลสูตรในแง่โครงสร้างและเนื้อหา สาระสำคัญสังเคราะห์ความหมายและลักษณะของสักกายทิฏฐิในจุฬาทลลสูตร พร้อมเปรียบเทียบกับแนวคิด ในพระสูตรอื่นที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์การละสักกายทิฏฐิในจุฬาทลลสูตรกับหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น อริยสัจ 4 อริยมรรคมีองค์ 8 และอุปาทานชั้น 5

ขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์ผลการวิจัย : สังเคราะห์ข้อมูลจากการวิเคราะห์เพื่อสรุปประเด็นสำคัญ ในรูปแบบที่ครอบคลุมทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ เชื่อมโยงข้อค้นพบไปยังข้อเสนอแนะในการนำแนวทางการ ละสักกายทิฏฐิไปใช้ในบริบทชีวิตประจำวัน

ขั้นตอนที่ 5 การนำเสนอผลการวิจัย : จัดทำรายงานผลการวิจัยในรูปแบบที่เป็นระบบ มีการ เชื่อมโยงข้อมูลจากแหล่งอ้างอิง และนำเสนอข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจ

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์การละสักกายทิฏฐิในจุฬาทลลสูตร สรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาโครงสร้างและเนื้อหาสาระสำคัญในจุฬาทลลสูตร จุฬาทลลสูตร จัดอยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 12 มัชฌิมนิกาย มุลปณณาสก ในจุฬยมกวรรคซึ่งเป็นวรรคที่ 5 และเป็นพระสูตรที่ 4 ของจุฬยมกวรรค จุฬาทลลสูตรเป็นพระสูตรว่าด้วยการสนทนาธรรมที่ทำให้เกิดปัญญา

เนื้อหาสาระสำคัญของพระสูตรแสดงการถามตอบปัญหาเพื่อหาความรู้และความพอใจ ที่เรียกว่า เวทัลละ คือ การสนทนาถามตอบที่ทำให้เกิดผู้ถามเกิดความรู้เพิ่มขึ้นจนเป็นที่พอใจ แสดงถึงการสนทนาธรรมระหว่างวิชา อุบาสกผู้ถามปัญหา กับธรรมทินนาภิกษุณีผู้ตอบ มีหลักธรรมที่สำคัญหลายข้อ คือ อุปาทานชั้น 5 ตัณหา 3 อริยมรรคมีองค์ 8 อุปาทาน 4 สักกายทิฏฐิ 20 ชั้น 3 สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 สังขาร 3 ผัสสะ 3 เวทนา 3 และอนุสัย 3 เป็นต้น และมีรายละเอียดปลีกย่อยในการถามตอบเพื่อให้เกิดความรู้อีกหลายประการตาม ลักษณะคำสอนประเภทเวทัลละ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาการละสักกายทิฏฐิในจุฬเวทัลลสูตร สักกายทิฏฐิ ได้แก่ อุปาทานชั้น โดยสามารถอธิบายออกเป็นสักกายทิฏฐิได้มากถึง 20 ประการ จากการศึกษาประเด็น แนวคิดเกี่ยวกับการละสักกายทิฏฐิ พบว่า เป็นแนวคิดที่อยู่ในกระบวนการออกบวชที่เรียกว่า เนกขัมมะ หรือ การบรรพชา ของพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับความพยายามในการหลุดพ้นจากการยึดมั่นถือมั่นเกี่ยวกับอัตตาของมนุษย์ การละสักกายทิฏฐิเป็นกิจเบื้องต้นของพระโสดาบัน ซึ่งจำเป็นต้องเข้าไปพบกับพระอริยะหรือสัตบุรุษ คือพระพุทเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าและพระอรหันตสาวกของพระพุทธเจ้าเพื่อศึกษาธรรมในพระพุทธศาสนา ประเด็นความหมายของการละสักกายทิฏฐิ เป็นการละความเห็นผิดเกี่ยวกับ กายของตน ประเด็นเกี่ยวกับประเภทของการละสักกายทิฏฐิ พบว่า มีการละ 5 วิธี คือ 1) ตทังคปทาน การละด้วยองค์ธรรมที่เป็นปฏิปักษ์หรือตรงกันข้ามกัน 2) วิกขัมภนปทาน การละด้วยการข่มไว้ สะกดไว้ โดยเน้นการเข้าฌานสมาบัติ 3) สมุจเฉทปทาน การละด้วยการตัดให้ขาด ซึ่งเป็นไปในขณะแห่งการเกิดโลกุตตรมรรคทั้ง 4, 4) ปฏิปัสสัทธิปทาน การละด้วยการระงับไปของกิเลสในขณะแห่งโลกุตตรผลทั้ง 4 และ 5) นิสสรณปทาน การละด้วยการสลัดออกไปจากกิเลสทั้งหลาย ซึ่งมุ่งหมายเอานิพพาน อันเป็นบรมธรรมในพระพุทธศาสนา ประเด็นวิธีการรู้เพื่อการละสักกายทิฏฐิ พบว่า มีวิธีการละมากถึง 20 วิธี เท่ากับจำนวนของสักกายทิฏฐิ 20 ประการ

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาวิเคราะห์การละสักกายทิฏฐิด้วยตทังคปทานนั้น สักกาย จัดเป็นทุกข์ที่จะต้องกำหนดรู้ โดยการแยกแยะด้วยนามรูปปริจเฉทญาณ โดยแยกรูปออกเป็นรูปขันธ์ และนามขันธ์ หรือรูปกายกับนามกาย เน้นการละด้วยองค์นั้น ๆ คือ องค์ธรรมที่เกิดขึ้นเป็นกรณีๆ ไปในจุฬเวทัลลสูตร อธิบายการละแบบตทังคปทานโดยสัมพันธ์กับหลักอริยสัจ 4 คือ สักกายะ ในฐานะเป็นทุกข์ที่ควรกำหนดรู้สักกายสมุทัยคือตัณหาในฐานะเป็นเหตุที่จะต้องละ สักกายนิโรธในฐานะเป็นธรรมที่ต้องทำให้แจ้ง และสักกายนิโรธคามินีปฏิปทาในฐานะเป็นอริยมรรคมีองค์ 8 จากการศึกษาวิเคราะห์การละสักกายทิฏฐิด้วย วิกขัมภนปทาน พบว่าเป็นการละสักกายทิฏฐิด้วยการเข้าฌานข่มไว้ชั่วคราว ซึ่งสักกายทิฏฐิสามารถเกิดขึ้นได้อีก จากการศึกษาวิเคราะห์การละสักกายทิฏฐิด้วยสมุจเฉทปทาน พบว่าเป็นการละได้อย่างเด็ดขาด โดย อริยมรรค 4 คือ โสดาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค และอรหัตตมรรค เกิดขึ้นในขณะแห่งโลกุตตรมรรค จากการศึกษาวิเคราะห์การละสักกายทิฏฐิด้วยปฏิปัสสัทธิปทาน พบว่า เป็นการละที่เกิดจากการที่กิเลสสงบระงับไป เกิดขึ้นในขณะแห่งโลกุตตรผล จากการศึกษาวิเคราะห์การละสักกายทิฏฐิด้วย นิสสรณปทาน พบว่าเป็นการละด้วยการสลัดออกได้ มุ่งถึงนิพพานอันเป็นธรรมที่สลัดออกจากทุกข์ทั้งปวง

จากการศึกษาวิเคราะห์การละสักกายทิฏฐิด้วยชั้น 3 พบว่า การศึกษาเรื่องอริยมรรคมีองค์ 8 ผ่านระบบ สีส ชั้น สมมติชั้น ปัญญาชั้น ซึ่งเป็นระบบการศึกษาที่เรียกว่า ไตรสิกขา

อภิปรายผลการวิจัย

1. จุฬาทลลสูตร เป็นพระสูตรว่าด้วยการสนทนาธรรมที่ทำให้เกิดปัญญา เนื้อหาสาระสำคัญของพระสูตรแสดงการถามตอบปัญหาเพื่อหาความรู้และความพอใจ ที่เรียกว่า เวทลละ ในพระสูตรนี้แสดงถึงการสนทนาธรรมระหว่างวิสาขอุบาสกผู้ถามปัญหากับธรรมทินนาภิกษุณีผู้ตอบ โดยมีการสอนทนาเกี่ยวกับหลักธรรมที่สำคัญหลายข้อ ได้แก่ อุปาทานชั้น 5 ตัณหา 3 อริยมรรคมีองค์ 8 อุปาทาน 4 สักกายทิฏฐิ 20 เป็นต้น จากการศึกษาเอกสารทางวิชาการอื่น ๆ พบว่า หลักธรรมเหล่านี้สอดคล้องกับบทความวิจัยเรื่อง “แนวทางการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อละสักกายทิฏฐิ ของศูนย์ปฏิบัติธรรมธรรมโมลี จังหวัดนครราชสีมา (พระพุทฺธบุตร ชวโน (วรมูลย์), 2566) ที่อธิบายถึงการปฏิบัติธรรมเพื่อการละสักกายทิฏฐิในคัมภีร์พระพุทฺธศาสนา ในประเด็นเกี่ยวกับการใช้สติปัญญาในการปฏิบัติเพื่อการละสักกายทิฏฐิ และมีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมหลายหมวดมีสติปัญญา สัมมปธานเป็นต้น และสอดคล้องกับธรรมเทศนาของหลวงพ่อบราโมทย์ ปาโมชฺโช ในหนังสือ “ประมวลธรรมเทศนา ของหลวงพ่อบราโมทย์ ปาโมชฺโช เล่ม 2 (สุรพล สายพานิช และคณะ, 2552) ที่อธิบายถึงหลักปฏิบัติของชาวพุทธ ในประเด็นการใช้สติปัญญา 4 และสอดคล้องกับการศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการศึกษาวเคราะห์สังโยชน์ในคัมภีร์พระพุทฺธศาสนา ในประเด็นที่ว่า ข้อปฏิบัติเพื่อละสังโยชน์มีอยู่หลายประการ ส่วนใหญ่เน้นด้านการเจริญจิตภาวนาโดยใช้สติเป็นที่ตั้งคือสติปัญญา 4 ประการ (सानุ มหัทธนาตุลย์, 2553) เป็นต้น

2. สักกายทิฏฐิ โดยความหมายที่แท้จริง ก็คือ อุปาทานชั้น 5 แต่ก็สามารถแบ่งย่อยออกไปได้มากถึง 20 ประการ แนวคิดเกี่ยวกับการละสักกายทิฏฐิในพระพุทฺธศาสนา ถือเป็นจารีตที่ต้องปฏิบัตินับตั้งแต่การออกบวชที่เรียกว่า เนกขัมมะหรือการบรรพชา เป็นความพยายามในการละกามซึ่งเป็นวิถีของชาวบ้าน ปลดปล่อยตนเองออกจากเครื่องผูกมัดที่เรียกว่า สังโยชน์ ผู้ที่ต้องการเป็นพระอริยบุคคลตั้งแต่พระโสดาบันเป็นต้นไป จะต้องทำการละสักกายทิฏฐิโดยถือเป็นกิจเบื้องต้นของพระโสดาบัน สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการวัดความเป็นพระอริยบุคคล (พคิน อินทรวงศ์, 2556) ที่อธิบายว่าพระโสดาบันจะต้องตัดสังโยชน์ให้ได้ 3 ข้อแรก ได้แก่ 1) สักกายทิฏฐิ ความเห็นว่าร่างกายนี้เป็นของเรา มีความยึดมั่นถือมั่นในกายนี้ 2) วิจิกิจฉา มีความสงสัยในคุณของพระรัตนตรัย คือพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ 3) สิลัพพตปราคาส ถือศีลโดยทำตาม ๆ กันไปอย่างงมงาย คิดว่าจะถึงการหลุดพ้นได้ด้วยศีล หรือนำศีลไปใช้เพื่อเหตุผลอื่น มิใช่เพื่อเป็นปัจจัยแก่การสิ้นกิเลส เช่น ถือศีลเพื่อใช้ข่มหรือด่าว่าคนอื่น หรือถือศีลเพราะอยากได้ลาภสักการะ กล่าวคือทั้ง 3 ข้อนี้เป็นคุณธรรมที่พระโสดาบันต้องละให้ได้ เป็นเชือก 3 เส้นที่จำเป็นต้องตัด และสอดคล้องกับหนังสือเรื่อง “สัมมาทิฏฐิตามพระเถรอธิบายของท่านพระสารีบุตรเถระ” ที่ได้กล่าวถึงสักกายทิฏฐิว่าหมายถึงความยึดถือกายของตน เป็นสังโยชน์ข้อที่ 1 ในสังโยชน์ 10 (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2556) และประเด็นเกี่ยวกับประเภทของการละสักกายทิฏฐิ พบว่า มีการละ 5 วิธี คือ ตทังคปหาน วิกขัมภนปหาน

สมุจเฉตพหุทาน ปฏิปัสสัทธิพหุทาน และนิสสรณพหุทาน สอดคล้องกับแนวคิดของพระอุปัชฌาย์ที่อธิบายว่าการละและทำลายอัตตานิเสียได้ก็เป็นอันว่าทิวฏฐิ 62 อันเริ่มต้นด้วยสักกายทิวฏฐิชื่อว่าถูกทำลายเสียได้เช่นเดียวกัน (พระอุปัชฌาย์, 2560) และสอดคล้องกับการวิจัยเรื่องรูปแบบและกระบวนการถอนทิวฏฐิเจตสิกตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท (เจริญ มณีจักร, 2556) เป็นต้น

3. พบว่า การละสักกายทิวฏฐิด้วยตังคปหานั้น ผู้ปฏิบัติควรเริ่มต้นด้วยการกำหนดรู้รूपนามโดยอาศัยนามรูปปริจเฉทญาณ การกำหนดรู้รूपนาม เป็นการแยกรูปชั้นกับนามชั้นหรือรูปกายกับนามกายออกจากกัน เพื่อไม่ให้เกิดอุปาทานว่า เป็นกายของตน(สักกายะ) และค่อย ๆ ละความยึดมั่นแล้วแต่ภณิ ที่เรียกว่าตังคปหานั้น คือ การละด้วยองค์นั้น ๆ เป็นการละอุปาทานเกี่ยวกับสักกายะที่เกิดขึ้นเป็นภณิ ๆ ไป ในจุฬเวทลลสูตร อธิบายการละแบบตังคปหานั้นโดยสัมพันธ์กับหลักอริยสัจ 4 คือ สักกายะ ในฐานะเป็นทุกข์ที่ควรกำหนดรู้ สักกายสมุทัยคือตัณหาในฐานะเป็นเหตุที่จะต้องละ สักกายนิโรธ ในฐานะเป็นธรรมที่ต้องทำให้แจ้ง และสักกายนิโรธคามินีปฏิปทา ในฐานะเป็นอริยมรรคมืองค์ 8 กรณีการละสักกายทิวฏฐิด้วยวิกขัมภนพหุทาน พบว่าเป็นการละสักกายทิวฏฐิด้วยการเข้ามานช่มไว้ชั่วคราว ซึ่งสักกายทิวฏฐิสามารถเกิดขึ้นได้อีก สอดคล้องกับพระธรรมเทศนาของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกที่ว่าสักกายทิวฏฐิที่ละได้นั้นไม่หมายถึงว่าละอุปาทานได้หมดและสักกายทิวฏฐินั้นหากหมายถึงอุปาทานก็หมายถึงอุปาทานที่เป็นขั้นแรกหรือขั้นต่ำจึงเมื่อละได้ก็ทำให้ไม่ละเมิดศีล 5 ไม่มีอกุศลมูลคือโลภ โกรธ หลง อย่างแรง อันเป็นเหตุให้ละเมิดศีล 5 อันจะนำไปอุปาย แต่ก็ยังมีอุปาทานที่เป็นขั้นละเอียดที่จะต้องละต่อไป (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2556) สอดคล้องกับคำอธิบายในหนังสือตามรอยอริยเจ้าเข้านิพพานของพศิน อินทรวงศ์ ที่ว่า เป็นพระโสดาบันตัดได้ 3 เส้นแบบไม่เด็ดขาดสิ้นเชิง เป็นสกิทาคามีตัดได้ 3 เส้นแบบเด็ดขาดสิ้นเชิง(พศิน อินทรวงศ์, 2556) การละสักกายทิวฏฐิด้วยสมุจเฉตพหุทาน พบว่า เป็นการละได้อย่างเด็ดขาด โดยอริยมรรค 4 คือ โสดาปัตติมรรค สกิทาคามีมรรค อนาคามีมรรค และอรหัตตมรรค เกิดขึ้นในขณะที่แห่งโลกุตตรมรรค การละสักกายทิวฏฐิด้วยปฏิปัสสัทธิพหุทาน พบว่า เป็นการละที่เกิดจากการที่กิเลสสงบระงับไป เกิดขึ้นในขณะที่แห่งโลกุตตรผล การละสักกายทิวฏฐิด้วยนิสสรณพหุทาน พบว่า เป็นการละด้วยการสลัดออกได้ มุ่งถึงนิพพานอันเป็นธรรมที่สลัดออกจากทุกข์ทั้งปวง และการละสักกายทิวฏฐิด้วยชั้น 3 แสดงถึงความสัมพันธ์ของระบบไตรสิกขา ซึ่งจัดเป็นขั้นหรือกอง ได้แก่ สีสันธิ์ สมาธิชั้นธิ์ และปัญญาชั้นธิ์

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ผู้วิจัยค้นพบ คือ การละสักกายทิวฏฐิสามารถนำเสนอในรูปแบบแผนภูมิตารางได้ดังนี้

วิธีการละ/ปหานะ	กิเลสที่ต้องละ	วิธีละ	ญาณที่ผู้ปฏิบัติบรรลุ
ตังคปหานั้น/การละด้วยองค์นั้น ๆ	สักกายทิวฏฐิ	การกำหนดนามรูป	นามรูปปริจเฉทญาณ

	ทิวทัศน์ที่ไม่มีเหตุและมีเหตุไม่เสมอ กัน	การกำหนดปัจจัย	ปัจจัยปริศนญาณ/ธัมมฐิติ ญาณ
	ความสงสัย	การข้ามความสงสัย (เพราะกำหนดปัจจัยได้)	กังขาวิตรณญาณ
	ความยึดถือว่า เรา ของเรา	การพิจารณาการปะ (กลุ่ม, กอง),	สัมมสนญาณ
	สัญญาในธรรมที่ไม่เป็นมรรคว่า เป็นมรรค	การกำหนดมรรคและ อมรรค	มัคคามัคคญาณ
	อุจเฉททิวทัศน์	การเห็นความเกิดขึ้น	อุทยญาณ
	สัสสตทิวทัศน์	การเห็นความเสื่อม	วยญาณ
	ความสำคัญว่าไม่น่ากลัวในสิ่งที่น่า กลัว	การพิจารณาเห็นภัย	ภยตูปัญฐานญาณ
	ความสำคัญว่าชอบใจ (ยินดี)	การพิจารณาเห็นโทษ	อาทีนวญาณ
	การละอภริตติสัญญา (ความสำคัญ ว่าน่ายินดียิ่ง)	นิพพิทานุปัสสนา	นิพพิทาญาณ
	ความเป็นผู้ไม่อยากจะหลุดพ้น, พ้นไป	ญาณคือความเป็นผู้ใคร่จะ พ้นไป	มูญจิตุกัมยตาญาณ
	การไม่เพ่ง	อุเบกขาญาณ	สังขารุเปกขาญาณ
	ปฏิโลมในธรรมฐิติและในพระ นิพพาน	อนุโลมญาณ	อนุโลมญาณ/ สังขานุโลมิกญาณ
	การละความยึดนิमितในสังขาร	โคตรภูญาณ	โคตรภูญาณ
วิกขัมภนปหานะ/ การข่มไว้	นิ वर्ณ 5	สมาธิ-อุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิ	ฌาน 8
สมุจเฉทปหานะ/ การตัดขาด	กองกิเลสอันนับเนื่องในสมุทัย (ตัณหา)	มรรค 4 (โลกุตตรมรรค)	มรรคญาณ
ปฏิบัติสัทธิปหานะ/ การสงบระงับ	กิเลสที่สงบ	ผล 4 (โลกุตตรผล)	ผลญาณ
นิสสรณปหานะ/ การสลัดออก	ไม่มีกิเลสที่ต้องละ/สลัดออกจาก กิเลสทั้งปวง	นิพพาน	ปัจจเวกขณญาณ

ตารางที่ 1: การละสักกายทิวทัศน์

จากแผนภูมิตารางนี้ อธิบายได้ว่า วิธีการละ กิเลสที่ต้องละ วิธีละ และญาณที่ผู้ปฏิบัติบรรลุ มี
รายละเอียดมากมาย กล่าวคือ วิธีการละคือตทั้งคปหานะ (การละองค์นั้น ๆ) ต้องใช้วิปัสสนาญาณนั้น ๆ
เพราะวิปัสสนาญาณแต่ละอย่าง เช่น นามรูปปริจเฉทญาณเป็นต้น เป็นปฏิบัติของกิเลสที่จะต้องละโดยตรง มี

อุปมาเหมือนการกำจัดความมืด มีได้เพราะแสงสว่างแห่งประทีปเป็นต้น คำว่า องค์กร นั้น ๆ หมายถึง การละกิเลสที่เกิดขึ้นเป็นกรณี ๆ ไป

1. การละสักกายทิฏฐิ มีได้ด้วยการกำหนดนามรูป เมื่อกำหนดรู้รูปนามได้ เกิดความรู้ขึ้นเรียกว่า นามรูปปริจเฉทญาณ

2. การละทิฏฐิที่ไม่มีเหตุ(ความเห็นที่ไม่มีเหตุผล)และมีเหตุไม่เสมอกัน(ความเห็นที่มีเหตุผลแตกต่างกัน) มีได้ด้วยการกำหนดปัจจัย เกิดความรู้ขึ้นเรียกว่า ปัจจัยปริคคหญาณ หรืออัมมจิติญาณ(ญาณหยั่งรู้ความตั้งอยู่แห่งธรรม)

3. การละความสงสัยด้วยการข้ามความสงสัย จะเกิดหลังจากการกำหนดรู้ปัจจัยให้เกิดรูปนามได้อย่างชัดเจนแล้วเกิดความรู้เรียกว่า กังขาวิตรณญาณ คือญาณข้ามพ้นความสงสัย

4. การละความยึดถือว่าเราของเรา มีได้ด้วยการพิจารณากาลาปะ (กลุ่ม, กอง) เกิดเป็นความรู้เรียกว่า สัมมสนญาณ คือ ญาณในการพิจารณา

5. การละสัญญาในธรรมที่ไม่เป็นมรรคว่าเป็นมรรค มีได้ด้วยการกำหนดมรรคและอมรรค เกิดเป็นความรู้เรียกว่า มัคคามัคคญาณ คือ ญาณหยั่งรู้ว่าเส้นทางนำไปสู่การตรัสรู้หรือมิใช่ทาง

6. การละอุจเฉททิฏฐิ มีได้ด้วยการเห็นความเกิดขึ้น ผู้เห็นการเกิดอยู่ ย่อมไม่ยึดมั่นอุจเฉททิฏฐิ เพราะความเกิดเป็นธรรมตรงกันข้ามกัน(ปฏิปักษ์ธรรม)กับความดับ ความเกิดเป็นตทังคปหานะสำหรับละความเห็นที่ว่าขาดสูญ เมื่อพิจารณาเห็นความเกิด จะเกิดเป็นญาณ เรียกว่า อุทยญาณ คือ ญาณหยั่งรู้การเกิดของสภาวะธรรมทั้งหลาย

7. การละสัสสตทิฏฐิ มีได้ด้วยการพิจารณาเห็นความเสื่อม สัสสตทิฏฐิ(ความเห็นว่ายั่งยืน) ย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้เห็นแต่ความเกิด เมื่อพิจารณาเห็นความเสื่อมซึ่งเป็นธรรมตรงกันข้ามกับความเกิด ก็จะเกิดญาณเรียกว่า วยญาณ คือญาณหยั่งรู้ความเสื่อม กรณีมีญาณแก่กล้า เรียกว่า ภังคญาณ คือญาณพิจารณาเห็นความดับ

8. การละความสำคัญว่าไม่น่ากลัวในสิ่งที่น่ากลัว มีได้ด้วยการพิจารณาเห็นภัย โดยปกติ สักกายะหรือรูป คือธรรมชาติที่ต้องแตกไปต้องย่อยสลายไป เป็นธรรมชาติที่เป็นภัย มีภัยซ่อนอยู่ในตัว แต่ปรากฏเป็นของสวยงามไม่น่ากลัวสำหรับปุถุชน เพราะปุถุชนมีความสำคัญผิดว่าไม่น่ากลัวในสิ่งที่น่ากลัว เมื่อพิจารณาเห็นภัยซึ่งเป็นธรรมตรงกันข้ามกับความไม่น่ากลัว ก็จะเกิดความรู้เรียกว่า ภัยตูปัญฐานญาณ คือ ญาณหยั่งรู้ในสังขารทั้งหลายที่ปรากฏเป็นของน่ากลัว

9. การละความสำคัญว่าชอบใจ (ยินดี) มีได้ด้วยการพิจารณาเห็นโทษ โดยปกติ รูปเป็นต้นเป็นธรรมชาติที่ต้องแตกสลายไป เป็นสิ่งที่ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ แต่ปุถุชนเห็นว่า เป็นสิ่งที่น่ารัก น่าใคร่ น่าพอใจ น่าชอบใจ เมื่อพิจารณาเห็นโทษที่เกิดจากความชอบใจในรูปนั้น ก็จะเกิดความรู้ขึ้นเรียกว่า อาทีนญาณ คือ ญาณหยั่งรู้โทษของสังขารทั้งหลาย

ละสักกายทิฐิที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์นั้นพบว่าสามารถนำมาเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติธรรม ให้สำเร็จมรรคผลได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่า สักกายทิฐิเป็นสังโยชนข้อแรกที่พระอริยบุคคลคือพระโสดาบันจะต้องละด้วยการกำหนดรู้รูปนามและสามารถละให้ได้โดยเด็ดขาดเป็นสมุจเฉทปหานะด้วยองค์ธรรมคือโสดาปัตติมรรค ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรม ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการปรับทัศนคติขั้นพื้นฐานและการสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นในการศึกษาเรื่องรูปขันธ์และนามขันธ์ตามหลักการละสักกายทิฐิในคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปตามหลักคำสอนเรื่องสัมมาทิฐิจึงจะเกิดผลดีในการปฏิบัติ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นหัวข้อเกี่ยวกับ

2.1 เรื่องกระบวนการแสวงหาความรู้เพื่อให้ปุถุชนกลายเป็นกัลยาณชนและปัญญาชน เนื่องจากการศึกษาพบว่า ปุถุชนผู้ไม่ได้สติบ ไม่ได้รับคำสอนของพระอริยะ เป็นเหตุให้ไม่สามารถละอวิชชาได้ ส่วนผู้สติบ เคยพบพระอริยะจึงจะสามารถแสวงหาความรู้ได้อย่างถูกต้องได้

2.2 กระบวนการเข้านิโรธสมบัติของพระอริยบุคคล เนื่องจากการเข้านิโรธสมบัติของพระอริยบุคคลเป็นองค์ความรู้ของพระพุทธศาสนาที่สามารถทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถเข้าถึงสันติสุขขั้นสูงสุดได้

2.3 เรื่องกระบวนการทำงานของกายสังขาร วจีสังขาร และมโนสังขาร รวมทั้งการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอวิชชา วิชชา วิมุตติ และนิพพาน เป็นต้น ซึ่งหลักธรรมเหล่านี้มีความสำคัญในฐานะเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

เจริญ มณีจักร. (2556). *รูปแบบและกระบวนการถอนทิฐิเจตสิกตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท*.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพุทธบุตร ชวโน(วรมูลย์) และ อุทัย สติมัน. (2566). *แนวทางการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อละสักกายทิฐิ ของศูนย์*

ปฏิบัติธรรมธรรมโมลี จังหวัดนครราชสีมา. วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์. 9(1), 37-49.

พระอุปติสสเถระ. (2560). *วิมุตติมรรค*. พระนครศรีอยุธยา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พศิน อิทรวงศ์. (2556). *ตามรอยอริยเจ้าเข้านิพพาน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สายธุรกิจโรงพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2561). *อรรถกถาัมชัมมินิกาย มูลป้อนาสก์ ปัญจสุทนี ภาค 2 ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2556). *สัมมาทิฎฐิ ตามพระเถรธิบายของท่านพระสารีบุตรเถระ*. เชียงใหม่: นันทพันธ์.
- सानู มหัทธนาดุรงค์. (2553). *การศึกษาวิเคราะห์สังโยชนในคัมภีร์พระพุทธานุชาตนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุรพล สายพานิช และคณะ. (2552). *ประมวลธรรมเทศนา ของหลวงพ่อปราโมทย์ ปาโมชฺโช เล่ม 2*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ธรรมดา.